

ποθάνωμεν. Είμεθα ἀθῶοι; Συγχωρήσατε ἀφοτέρους.

Τὸ πᾶν εἶχεν ἐξηγηθῆ ὁ Ἰππόλυτος εἶχε προτιμήσει νὰ προσάψῃ εἰς ἑαυτὸν ἄτιμον ἀμάρτημα καὶ ν' ἀποθάνῃ ἀπαγχόμενος παρὰ νὰ ὁμολογήσῃ καὶ τὴν Διανώραν. Δεκαμισχίλια φωναὶ ἐφώνησαν χάριτα. Τὸ πλῆθος ἔσπευσε πρὸς τοὺς δύο νέους, διεσκόρπισε τοὺς στρατιώτας, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν δῆμιον, κατέθραυσε τὸ φέρετρον ἔπειτα ἀνυψοῦν ἐπὶ τῶν βραχιόνων τὸν Ἰππόλυτον καὶ τὴν Διανώραν, ἔφερε τούτους ἐν θριάμβῳ παρὰ τῆ ἐξουσία, ἔνθα εὕρισκετο ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, ἐπικαλουμένη τὴν χάριτα τοῦ υἱοῦ.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰπῶμεν ὅτι ἡ καταδίκη ταχέως ἠκυρώθη. Ἡ κυβέρνησις, συνελθοῦσα ἀπέστειλε συγχρόνως δύο μέλη της εἰς τοὺς Βάρδους καὶ τοὺς Βουονδελμόντας, ὅπως ἰκετεύσῃ τούτους ἐπ' ὀνόματι τῆς δημοκρατίας νὰ εἰρηνεύσωσι καὶ συναινέσωσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν δύο νέων εἰς ἐνέχυρον ὁμονοίας. Καίτοι θανάσιμοι ἐχθροὶ, οἱ Βάρδοι καὶ οἱ Βουονδελμόντοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀρνηθῶσιν εἰς τὴν δημοκρατίαν, ἥτις μάλιστα ἐδέετο, ἐνῶ εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπιτάξῃ. Οὕτω δὲ κατηνύσθησαν, ἐπὶ τινὰ χρόνον τοῦλάχιστον, πᾶ μίση, τὰ διαχωρίζοντα τὰς δύο οἰκογενείας.

Πρὸς μνήμην τοῦ γεγονότος τούτου, ὁ Ἰππόλυτος Βουονδελμόντης διέταξε νὰ οἰκοδομηθῶσιν τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν *Santa Maria Sopr' Arno*.

(Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.)

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ (1)

ΥΠΟ

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ Σ. ΚΑΡΜΙΤΣΗ

ΑΧΡΙΔΗΝΟΥ

(φοιτητοῦ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς)

8. Ἡ Πέλλα ἢ Πέλλη, ἡ περιβόητος πατρὶς τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ἐξ Ἐδέσσης ὑπὸ τοῦ Ἀρχελάου ὡς προεῖρηται μετενεχθεῖσα, ὑπὸ Φιλίππου δὲ καλλωπισθεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα. Τίθεται ἐπὶ πεδιάδος μεταξὺ τῆς Ἐδέσσης δυτικῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης Ἀνατολικῶς, 28 τῆς Πύδνης ἀπέχουσα μίλια κατὰ τὸν Λίβιον. Τῶν θετόντων δ'

αὐτὴν εἰς τὰ Γενιτζᾶ, περὶ ὧν κατωτέρω, ἡ γνώμη φαίνεται ἐσφαλμένη, ἀληθεστέρα δὲ ἡ τῶν φρονούντων ὅτι ἔκειτο εἰς τὰ νῦν λεγόμενα *Παλάτια*, ἐν οἷς εἰς καὶ ὁ Μελέτιος, μ' ὄλον ὅτι ὁ *Gousinégry* ἀναφέρει ὅτι *Βικέλας* τις κάτοικος τῆς Βερροίας κατὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ περιήγησίν του ἐξήγαγεν αὐτὸν τῆς πλάνης αὐτῆς βεβαιώσας αὐτὸν ὅτι ἡ Πέλλα ἔκειτο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Πισρίαν ἔνθα σώζονται καὶ ἐρείπια μαρτυροῦντα τοῦτο. Ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης ὁδούωντις πρὸς Πέλλαν διὰ πεδιάδος, τῆς ὁποίας φυσικὸν πέρας πρὸς Ἀνατολὰς εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη, διότι ὁ ἐφ' οὗ ἡ πόλις ἀνατείνεται γήλοφος εἶναι τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ὄρος ἀμέσως ἐπιψαύει τὸν κόλπον, ἀπαντᾷ γαιώδη τινὰ ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν ἐξάρματα, φέροντα χαρακτηριστὰ τινὰ μᾶλλον φυσικὸν ἢ τεχνητόν. Περὶ τούτων παράδοσίς τις ὑπάρχει, ἣν παρὰ χωρικῶν τινῶν ἠκούσαμεν, ὅτι ἐπὶ Ἀλεξάνδρου ἐχρησίμευον ὡς σκοπιαὶ τῆς πρωτεύουσας, περὶ τῆς ἀληθείας ἢ μὴ τῆς ὁποίας ἄλλοι κρινάτωσαν, οἱ κατάλλοι ἰδίως πρὸς τοῦτο *Γεωλόγοι* εἶναι δὲ σήμερον ὅλως ἄσημον χωρίον λεγόμενον καὶ *Ἀλακλίτζι*. Αἱ γυναῖκες αὐτοῦ φημίζονται ὡς λίαν καθαρὰί· ἀλλὰ ποῦ τέλος θετέα ἡ Πέλλα; Μετὰ καιρὸν θὰ συμφωνήσωσιν ἴσως οἱ ἱστορικοὶ περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς.

Ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς νέας ἐκκλησίας τῆς νομιζομένης ταύτης Πέλλας καὶ περὶ αὐτὴν ἀνεκαλύφθησαν λείψανά τινά ἀρχαῖα, παριστάνοντα μνημεῖόν τι ἐπιγραφῆν Διογύσιος Μεγακλέους φέρον, *Λέοντα* ἐπιτεθειμένον κατὰ βοῦς καὶ ἄλλα εἶδη ἐπιγραμμάτων.

9. Τὰ *Γενιτζᾶ* [*Γένιτζε*] πόλις κειμένη εἰς τὸ κέντρον ἐκτεταμένης πεδιάδος, ἥτις διατεμνίζεται εἰς τὴν τῆς Πέλλας· ἐν ταύτῃ κατῴκει ὁ *Βρετζῆς* εἰς τῶν μεγιστάνων τοῦ Σουλτάν *Μεχμέτ* υἱοῦ τοῦ *Βεγιαζίτου*. Φαίνεται δὲ πολὺ πιθανὴ ἡ δοξασία τινῶν παραδεχομένων τὴν ἐνίδρυσιν αὐτῆς ἐπὶ τῶν Τουρκικῶν εἰσβολῶν, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσι τεκμήρια δυνάμενα νὰ ἀναγάγῃσι τὴν ὑπάρξιν της εἰς ἀρχαιότερους χρόνους. Περὶφημος καὶ αὕτη διὰ τοῦ οἴνου της καὶ διὰ τὰ καπνά της καὶ γνωστὴ διὰ τὴν ἐπετειῶς γενομένην ἀξιόλογον πανήγηρον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι τὸ πλεῖστον Ἕλληνες μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων.

10. Τὰ *Βοδεγᾶ*, ἡ πάλαι καὶ νῦν ἐτι *Ἐδεσσα* καλουμένη, κατὰ τοὺς πικραρχίους δὲ χρόνους καὶ

Αίγαλ, κείμενα ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων βραδύτερον κατασκευασθείσης Ἐγγατίας ὁδοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὸ τμημα αὐτῆς τὸ ἀπὸ Λυχνιδίου εἰς Πέλλαν καὶ Θεσσαλονίκην διὰ τοῦ Βερμίου ὄρους φέρον, εἶναι ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ καθιερωμένον ὡς *μυρωλεῖον* τῶν Μακεδονικῶν βασιλέων κέντρον τοῦ κράτους. Ἡ ἀξιολογότης καὶ ἡ κατὰ πᾶσαν ἐποψὴν ἐξέχουσα τῆς πόλεως θέσις παρέχει ἡμῖν ἡδεῖαν καὶ τερπνὴν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ὀλίγον ἐπὶ τῆς περιγραφῆς τῆς τοποθεσίας ταύτης, ἀρῦόμενοι αὐτὴν ἀπὸ τῆς μέχρι Φιλίππου ἱστορίας τοῦ Ἄβελ, παρὰ τοῦ Ληκ καὶ τούτου ἀποσπῶμεν τὴν αὐτὴν. Οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν πιστεύομεν ὅτι θὰ ἔχωσι τὴν ὑπομονὴν νὰ μᾶς παρακολουθήσωσιν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς γραφικωτάτης ταύτης πόλεως ἐὰν ὄχι καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ζωηρὰν, ὡς μὴ ἐνδιαφέρουσιν ἴσως τόσῳ αὐτοῖς.

Μεταξὺ τῶν ὄρεων *Τούρα* καὶ *Νίτσου*, τὰ ὁποῖα διίστανται συνήθως εἰς ἀπωτέραν καμπήν, πετρῶδες ἢ φύσις ἔθηκε χῶμα, ὅπερ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μὲν μέρους εἰς τὴν τελευτωδὴ καθίκει τοῦ ρεῖθρου τῆς *Βόδας* κοιλάδα, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐτέρου εἰς 30 ἀναβαίνει ὕψος ἐκ τῆς κατωτέρας κοιλάδος ἐπὶ τούτου τοῦ βραχέως χείλους κεῖνται τὰ *Βοδενά*. Οἱ ἄφθοι διακλαδισμοὶ τῆς *Βόδας* διαρρέοντες διὰ καθαροῦ ὕδατος ἄπασαν τὴν πόλιν, καταπίπτουσι διὰ μεγαλοπρεπῶν καταρρακτῶν εἰς τὴν βαθεῖαν πεδιάδα, καθορώμενοι μακρόθεν ὡς ἀποστίλθουσι ἀργυρὰ ταινία. Πρὸς τούτοις ἡ ἀφθονία ἀειθαλοῦς φυτοκομίας, οἷον ροδόδενδρα, συκαμινάδενδρα καὶ δαφνὸδενδρα συμπελεγμένα μετὰ συκῶν, ἀμπέλων καὶ κισσῶν παρέχουσι τὴν ἀειθαλῆ εἰς τὴν χώραν εὐκοσμίαν καὶ καλύπτουσι τὸ πετρώδες αὐτὸ ἔδαφος καὶ τὰ πόρινα αὐτοῦ σπήλαια. Ἡ κοιλάς, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἡ πόλις, ἐξαπλούμενη ὑπ' αὐτὴν σχηματίζει τὸ λαμπρότατον ἀμφιθέατρον περιεκλεισμένον ὑπὸ τοῦ κύκλου μεγάλων Ἀλπίων ὄρεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ *Νίτσος* μεγάλως ἀνυψοῦται αἰωνίως χιονοσκεπὴς ἐπὶ τῶν κορυφῶν ὡς ὑπερμεγέθης ἡγεμών. Ὅταν τις τὴν πρώτην ἀναβλέψῃ ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ βραχέως χείλους ἐπὶ τῶν καταπιπτόντων καταρρακτῶν, τότε ὁ ὀφθαλμὸς ἀπντᾷ ἐπιμαρτυρούμενος τῆς φύσεως τὴν καλλονήν. Κάτω εἶναι οἱ θαλαροὶ κῆποι καὶ τὰ συκαμινάδην ἄλση μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Βόδα* ἐκλάμπει ἔτι πλήρης ἀφροῦ καὶ ἐν ἀπέροις συστροφαῖς καταθορυβεῖ τὴν κοιλάδα ἥτις ἐκατέ-

ρωθεν στενῶς περικυκλοῦται ὑπὸ τῶν κορυφῶν τῶν λόφων, περιβαλλόντων ἐσωτερικόν τι ὑλῶδες καὶ ὀρεινὸν κράσπεδον περὶ τὸ ὑψηλὸν τῶν *Βοδενῶν* ἐπίπεδον, ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ ὁποίου καθορᾶται σήμερον ἡ μητρόπολις, καὶ οὕτω προχωρεῖ δύο ὥρας εἰς τὴν πεδιάδα. Ἰπεράνω δ' ἀμφοτέρων τῶν πλουσίων γηλόφων ἐξέχουσι ἀριστερόθεν μὲν ὁ ὑψηλὸς *Παῖκος* τῶν *Γενιτζᾶ*, δεξιόθεν δὲ λίαν πλησίον ὁ ἀποτόμος ἐσχηματισμένος *Τούρα* καὶ ἀπώτερον ὁ *Ὀλυμπος* μετὰ τῶν ἐρήμων χιονοσκεπῶν κορυφῶν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ παρέχει ἡ κοιλάς ἀπειρον λαμπρότητα. Ἡ μικρὰ καὶ εὐφορος πεδιάς ἐκτείνεται ἐντεῦθεν μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς προσέχουσι τὰ μακρὰν κείμενα ὄρη εἰς εὐδίων δὲ καιρὸν καθορᾶται τοὺς μιναιεῖδες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ ἄγιον Ὄρος.

Ἐνταῦθα εὐλόγως θέτουσι τοὺς κήπους τοῦ *Μήδου*, ἐν οἷς φύονται αὐτόματα ρόδα, ἐν ἑκάστον τῶν ὁποίων ἔχει ἐξήκοντα φύλλα καὶ κατὰ μὲν τὴν ὀσμήν ἐξέχοντα τῶν ἄλλων κατὰ δὲ τὴν τρυφερότητα οὐχὶ καὶ τὰ τῶν Ἀργείων.

Ἦτο δὲ καὶ εἶναι ἡ Ἔδεσσα περίφημος διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων τῆς καὶ διὰ τὸν ἐξᾶισιον πλατανώδη περίπατόν της — *Τσιναρλίκι*, — τὸν ὁποῖον ὁ *Κατζῆ* *Καλφᾶς* Ὀθωμανὸς συγγραφεὺς μεταξὺ τῶν καλλίστων συγκαταριθμεῖ τοῦ κόσμου. Ἰπὸ ἑνα τῶν πολλῶν πλατάνων της ὁ *Cousinéry* διηγεῖται ὅτι ἔφαγε λαμπρὸν ἀράκι, ἐπὶ κρύο νερὸ, τέλος πάντων κατευχαριστήθηκεν ὁ περιηγητὴς μας, ὅστις εἰς τὴν ἐκθεσὶν τοιούτων ἐντυφίσεων καθιεροῖ πολλάκις ὀλοκλήρους σελίδας. Τοῦτο φαίνεται θὰ εἶναι ἡ *Γαλλικὴ* ζωηρότης!

Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ 10 χιλ. κατοίκων *Τούρκων*, Ἑλλήνων καὶ *Βουλγάρων* ἔχουσα ἑλλ. σχολεῖον ὁπωσοῦν καλῶς κατηρητισμένον καὶ τιμωμένη μεθ' ἑθρονὸν μητροπολίτου.

41. Ἡ *Καστορία*, τὸ ἀρχαῖον *Κέλεθρον*, πρωτεύουσα τῆς Ὀρεστίδος εἶναι πόλις περιέχουσα περὶ τὰς 9 χιλ. κατοίκων, Ἑλλήνων καὶ ὀλιγοστοτάτων *Τούρκων*. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ δίδει σύντομον μὲν ἀλλ' ἀκριβῆ τῆς πόλεως περιγραφὴν οὕτω « ἔστι δὲ ἡ θέσις τοῦ τόπου τοιαύτη. Λίμνη » τις ἐστὶν ἡ τῆς *Καστορίας*, ἐν ἣ τράχηλος ἀπὸ » τῆς *Χέρσου* εἰσέρχεται καὶ περὶ τὸ ἄκρον εὐρύ » νεται εἰς πετρώδεις βουνοὺς ἀποτελευτῶν περὶ » δὲ τὸν τράχηλον καὶ πύργοι καὶ μονοπύργια » ὠκοδομῶνται κάστρου δίκην, διόπερ καὶ *Κα-*

» *στορία* ονομάζεται. » Ἐνταῦθα ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ εὗρεν ὁ αὐτοκρατορικός στρατὸς ἀντίστασιν ἰσχυρὰν κατὰ τῆς πορθήσεως τοῦ τείχους, τὸ ὅποιον κατεῖχον οἱ Λατίνοι· ἀλλὰ τέλος ἐξεπορθήθη ὁ δὲ Βρυέννιος τότε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς αὐτῆς ἠττηθείς· « καὶ γενναῖος ὢν ἀνὴρ προ- » σεληλυθῆναι μὲν τῷ βασιλεῖ οὐδαμῶς ἠθούλετο, » ἐπόμυντο δὲ μηδέποτε κατ' αὐτοῦ ὄπλα κινή- » σαι, εἰ μόνον δοίη τοὺς τοῦτον μέχρι τῶν ὀρίων » τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀκινδύνως διασω- » στοντας καὶ οὕτω πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπολύσαι χώ- » ραν· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ταχέως ἐπλήρου τὸ αἰ- » τηθέν· αὐτὸς δὲ τῆς πρὸς τὸ Βυζάντιον εἶχετο » νικητῆς ἐπιφανέστατος. »

ἔχει Ἑλλ. σχολεῖον καλῶς κατηρτισμένον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι λίαν φιλόμουσοι φημίζονται δὲ ἰδίως ἐπὶ τῇ ἐξεργασίᾳ τοῦ *σαρθερίου* — τῆς *σαμούρας*. — Εἶναι πατρίς τοῦ εὐπαιδύτου κ. Δοσίου πολλάκις ὡς ὑπουργοῦ ἐν Ἑλλάδι διαπρέψαντος, τοῦ σοφοῦ τῆς ἀνατομίας ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ κ. Δαμιανοῦ Γεωργίου καὶ ἄλλων πολλῶν λογίων.

Ἰσχυρὰν κτίριον εἶχεν ἡ πόλις τὰ παλάτια διοικητοῦ τινος Σιαχίμπη τὰ ὅποια ὅμως μεγάλη πυρκαϊὰ τὴν 21 Φεβρουαρίου τοῦ 1849 περὶ τὴν 3ῃν ὥραν τῆς νυκτὸς ἐκράγεισα ἀπετέφρωσεν αὐτὰ μετ' ἀποθήκης τινὸς πολεμοφοδίων, ἐκεῖ που πλησίον κειμένης, ἥτις ἐκπυροσκορηθεῖσα ἐγένετο αἰτία φόνου ἰκανῶν ἀνθρώπων καὶ καιρίας βλάβης πολλῶν πλησιοχώρων οἰκιῶν, τῆς ζημίας ὑπὲρ τὸ ἐν ἀναβάσει ἑκατομμύριον.

12 Ἡ *Σιάτιστα*, πόλις ἐπὶ τῶν 3 τοῦ Βερμίου κειμένη μαστῶν ἂν καὶ ἀρχαιολογικὴν οὐδεμίαν χάριση σημασίαν οὐδ' εὐρίσκειται εἰς ἀρχαίους Πίνακας ἐκτὸς τῆς Τυρίσσης μεσημβρινώτερον αὐτῆς κειμένης, κέκτηται ὅμως σύγχρονον καὶ ὀλίγον τι ἀρχαίαν ἐπισημότητα διὰ τὸν ὄλοσχερῶς ἐξ Ἑλλήνων ἐμπορικῶν οἰκιῶν συνοικισμὸν τῆς, διὰ τὸ ἀρειμάνιον τῶν κατοίκων ἰσχυσάντων, ἴσως καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως τῆς χώρας, καὶ ἰκανῶν στιφῶν κακούργων, τὰ ὅποια κατὰ καιροῦς ἐφόρμησαν κατ' αὐτῆς διὰ νὰ τὴν λεηλατήσωσι. Πάντοτε ἀνδραῖζε τέκνα διαπρέψαντα ἐν τε τῷ ἐμπορικῷ καὶ φιλολογικῷ κλάδῳ καὶ εἰς τὴν Φιλικὴν ἐταιρίαν ἀκόμη. Ἐκ τῶν τελευταίων ὑπῆρξαν ὁ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθείς Ἀργύριος Π. Ρίζου, ὁ ἀοιδίμος Θ. Μανοῦσος καὶ ὁ Δούκας, εἷς τῶν πριῶν ἐπιστηθίων συνεταίρων τοῦ πρωτομάρτυρος Φερραίου. Ἡ δ' ἐποχὴ τοῦ 1821 ἡμαύρωσεν ἀληθῶς τὴν Σιά-

τισταν ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς βαθμὸν, ὥστε κατὰ τὸ αἶσθημα νὰ μὴν ὑπερέχη καὶ πάλιν πολλῶν τῶν πέριξ κωμοπόλεων.

Ὡς μητρόπολις ἔχει ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῆς δικαιοδοσίαν τέσσαρα ὀθωμανικὰ χωρία κατοικοῦμενα ὑπὸ Κονιάρων (ἀποίκων Ἰκονίου), τὴν Κλεισοῦραν καὶ τὰ Καραγιάννια καλούμενα. Ὀλίγον μεσημβρινώτερον χριστιανικόν τι χωρίον τοῦ Στέμματος (Ἰμλιάκ), τὴν Δραβουνάνισταν ἐκ 35 οἰκογενειῶν Ἑλληνικῶν, Θετταλῶν βεβαίως, ὡς ἐκ τῆς προφορᾶς τῶν εἰκάζεται, συνιστάμενον· ἀμέσως δὲ δυτικώτερον ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τῶν τριῶν μαστῶν τοῦ Βερμίου ἄλλο χωρίον ἐκ 50 σχεδὸν οἰκογενειῶν ὀθωμανῶν καὶ Ἑλλήνων, τὴν Γιάνκοβην ὀλίγον τι πρὸς ἄρκτον τούτου καὶ εὐθυγράμμως πρὸς τὴν Σιάτισταν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τὸ Τορίσσιον (Τσιρούσιον) ἄλλο Ἑλλ. χωρίον πιθανῶς προάστειόν ποτε ἢ χωρίον τῆς ἀρχαίας ἀποτελοῦν Τυρίσσης· καὶ ἔτι ἀρκτικώτερον τὰ Βρόγχιστα, ἐπὶ δύο ἀληθῶς κείμενα βρόγχων, τοῦ μὲν Ἀλιακμωνείου, τοῦ δὲ προκύπτοντος ἀπὸ τῶν Μυρίχων, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἅπαντα ἑλληνικὰ χωρία.

Ἄσας δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν κατοικῶν ἀναβαίνει εἰς 26—27 χιλ. ψυχῶν Ἑλλήνων καὶ ὀθωμανῶν 2—2500. Πέρα δὲ τῆς Σιατίστης μέχρι Καστορίας ἄρχονται Βουλγαρικὰ χωρία, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ὅλος ὅλος ἀναβαίνει εἰς 700 οἰκίας καὶ 1700 ὀθωμανικάς.

Ἡ Σιάτιστα ἔχει ἀξιόλογον Ἑλλ. σχολεῖον με ἐπίσημον βιβλιοθήκην, ἥτις ἐπλουτίσθη διὰ τῆς τοῦ μακκρίτου Μανοῦσου, τοῦ σοφοῦ καὶ μελιρρύτου ἐκείνου καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, τὴν ὁποίαν μετὰ θάνατον ἐδώρησεν εἰς τὴν πατρίδα του Σιάτισταν. Ὁ αείμνηστος Μανοῦσος διὰ διαθήκης πρὸς τούτους διέθεσε καὶ χρήματα, ἐκ τοῦ τόκου τῶν ὁποίων ὑπότροφοι νέοι ἐκ τῆς πατρίδος του ἀνέτως ἐκπαιδεύονται ἐν Ἀθήναις.

13. Ἡ *Κλεισοῦρα* ἀξιόλογος ἐμπορικὴ πόλις ὠμοδομημένη ἐπὶ τῶν πλευρῶν δενδροφύτου καὶ τερπνοῦ γηλόφου οὐχὶ μακρὰν τοῦ Βερμίου ὄρους, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα διασώζεται παρὰ τὴν Σιάτισταν καὶ Γεράνειαν, Μπουῦρνος βαρβαρικώτερον ἐπικληθέντος, καὶ ἔχουσα πολλὰ καὶ ψυχρὰ ὕδατα παριστάνει σταυροῦ σχῆμα, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν μία χεὶρ ἐκτείνεται πρὸς Βορρὰν καὶ τὴν εἰς Καστορίαν ἄγουσαν, ἡ δ' ἑτέρα πρὸς τὸν Ρούγγον καὶ τὸν προφήτην Ἠλίαν, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς

τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γηλόφου Ἅγιον Ἄθανασιον καὶ οἱ πόδες πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν πεδιάδα. Ἡ τοποθεσία τῆς εἶναι ὑψηλὴ καὶ βλέπει πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἄχανῃ πεδιάδα πρὸς τὴν Ἔδεσαν καὶ τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ ἐπ' αὐτῆς δύο μεγάλας λίμνας τὴν τοῦ Ὀστρόβου καὶ τὴν τῆς Ράπτειν ἐγγχωρίως καλουμένην καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖσε ὄρη. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆ εἶναι ὠραία καὶ μαγευτικὴ καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ προφ. Ἡλίου καταφαίνεται πρὸς Ν. Α. ὁ γεραρὸς Ὀλυμπος, ἀπὸ δὲ τοῦ ἁγ. Ἄθανασίου βλέπει ὁ θεατῆς πρὸς τὴν λίμνην τῆς Καστορίας καὶ τὴν παρά ταύτην πεδιάδα μετὰ τῶν πρὸς Δυσμάς ὑπερκειμένων ὄρέων. Πρὸς Βορρᾶν δὲ κλείεται ἡ πόλις ὑπὸ ὄρους καλουμένου Σιούμπρετη, πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ Μπλάτσι βουνοῦ Μουρίκη, ἔχουσα καὶ ἐξοχὴν τινα Ροῦγγον καλουμένην καὶ βρῦσεις ψυχροῦ ὕδατος. Τοιαύτη οὔσα ἡ πόλις μόλις ἔχει χιλιάς οἰκίας καὶ περὶ τοὺς χιλ. κατοίκους Ἑλλήνων καὶ Βλάχων.

Ἡ πόλις τῆς Κλεισούρας προήγαγεν ἀξιολόγους ἄνδρας, οἵοι οἱ παρὰ πᾶσι γνωστοὶ αὐτάδελφοι Δαρβάρεις πολλῶν καὶ κελῶν συγγραμμάτων Ἑλληνικῶν ἐκδόται, ὁ σεβάσιμος καὶ αἰοίδιμος ἀρχιμανδριτῆς Σωφρόνιος Μπαρτζούλας, ὁ καθιδρυτῆς οὕτως εἰπεῖν τῆς Σχολῆς ὡς διαθέσας 30 χιλ. γροσίων κεφάλαιον πρὸς τοῦτο, πρὸς αἰώνιον τοῦ ὁποῦο μνημόσυνον ἢ προτομὴν ἐτέθη διαφυλαττομένη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ Στ. Μπαρτζούλας ὅστις ἐξέδωσε Γαλλικὴν Γραμματικὴν, ὁ φιλόμουςος Παπα-Κώστας Νταούλης, ὅστις διὰ προσφορὰς πολλῶν βιβλίων ἐν οἷς καὶ τὰ ἅπαντα τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου, ἐπλούτισε τὴν βιβλιοθήκην, παραλειπομένων καὶ ἐκ τῶν ἐπιζώντων πολλῶν λογίων καὶ φιλομούσων ἀνδρῶν τῆς.

14 Ἡ Σέλιτσα ἢ Σελάτεια πόλις Ἑλληνικὴ διατηροῦσα ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον μετὰ μαθητῶν 30 εἰς τὸ πρῶτον καὶ 200 εἰς τὸ δεύτερον καὶ ἐν ἰδιοσυντήρητον ἄλλοτε ἀλληλοδιδασκτικὸν, εἰς τὸ ὁποῖον περὶ τοὺς 70 παῖδας καὶ τινα κοράσια ἐφοίτων. Ἡ Ἑλληνικὴ σχολὴ διητηρεῖται ὑπὸ τῶν κκ. ἀδελφῶν Κοτούλα μεγαλεμπόρων ἐν Ἰβραίλα χορηγούντων 6600 γροσία κατ' ἔτος. Ἡ παλαιὰ Σελάτεια ἔκειτο 20 λεπτά μακρὰν τῆς νῦν Σελίτσης.

Τὸ Βλάτσι ἢ Μπλάτσι, κατὰ παραφθορὰν ἴσως τοῦ Βλάστη εἶναι κωμόπολις Ἑλληνικὴ με 500 οἰκίας κειμένη δύο ὥρας νοτιώτερον τῆς Κλεισού-

ρας ἐπὶ μικρᾶς λοφοζώστου λεκάγης, ἀξιουμηόμενος ὡς πατρίς τοῦ βαρῶνος Κωνσταντίνου Βελίου καταστάντος εὐεργέτου τῆς Μακεδονίας διὰ τινος κληροδοτήματος, ὅπερ εἰς πολλοὺς αὐτῆς νέους χορηγεῖ τὰ μέσα τοῦ ἐκπαιδεύεσθαι ἐν Ἀθήναις, καὶ Εὐρώπῃ δριστικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν πρὸς ὄφελος τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος. Τὸ Μπλάτσι ἔχει ἀνοῦν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον μετὰ 260 περίπου μαθητῶν καὶ Ἑλληνικὸν διατηρούμενον συνδρομῇ ἀδελφῶν Δούμπα, Γεράνη καὶ λοιπῶν Βλατσιωτῶν με ἐπίσημόν τινα βιβλιοθήκην. Ὅτι δὲ Βλάστη θὰ ὠνομάζετο ἡ κωμόπολις αὐτῆ οὐδεμία σχεδὸν δύναται νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία καθόσον περιστοιχεῖται ὑπὸ λειβαδίων, τὰ ὁποῖα παρομοιάζουσιν ἐπανθούσαν τινα βλάστησιν.

45 Τὸ Σισάριον ἀρχαιότερον Ἀλεξούσα καὶ ἄλλοτε μητρόπολις ἐν τῇ τοῦ Μουρίχου ποταμοῦ Λεκάγῃ εἶναι σήμερον χωρίον ἐκ 40 περίπου οἰκογενειῶν ἑλλ. συνιστάμενον, ὃ ἀπὸ τῆς Σιατίστης καὶ 4 τῆς Βλάστης ὥραν ἀπέχον.

Τὸ Βουγατσικόν, Βοειανόν κατὰ Θουκυδίδην (1) εἶναι πόλις ἐξ 600 οἰκογενειῶν Ἑλλήνων Βαρδαρίων κατὰ Rouqueville ἐν ὄχυρᾳ θέσει με ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ ἑλλ. σχολεῖον. Διέπρεψαν ἐκ ταύτης ἄνδρες σπουδαῖοι, ὡς ὁ ἐπιζῶν κ. Δραγοῦμης συντάκτης τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ συγγραμματος « ἡ Πανδώρα » καὶ πολλῶν ἄλλων συγγραφέων καὶ ὁ κ. Ἀθανάσιος Ρουσόπουλος καθηγητῆς τῆς Φιλολογίας ἐν τῷ ἐθνικῷ τῆς Ἑλλάδος πανεπιστημίῳ καὶ ἄλλοι.

16 Τὰ Γρεβενὰ πόλις ἑλλ. ἀξιόλογος με 7 χιλ. κατοίκους ἐξ ἐξωμοτῶν Ἑλλήνων — Βαλάδων — συνισταμένους με ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ ἑλλ. σχολεῖον. εἶναι περίφημος διὰ τὰ κλέφτικα βουάτης καὶ διότι οἱ κάτοικοι αὐτῆς καὶ οἱ περὶ αὐτὴν τὸ 1854 ὕψωσαν πρῶτοι καὶ μόνοι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ὅμως κατὰ δυστυχίαν οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔσχεν ὡς ἦτο ἐπόμενον ἐκεκα τῆς ἀπερισκεψίας τῶν ὑποκινησάντων αὐτῆν.

17. Ἡ Κοζάνη νεωτέρα πόλις Ἑλληνικὴ παρὰ τὸν Ἀλιάκμωνα ποταμὸν 4 ὥρας πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σιατίστης κειμένη καὶ πανταχόθεν ὑπὸ Ἑλληνικῶν καὶ Ὀθωμανικῶν μικρῶν χωρίων περικυκλουμένη πλὴν τοῦ πρὸς Βορρᾶν αὐτῆς μέρους, κατοικουμένου ὑπὸ Βουλγάρων, ἔχει ἑλλ. καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον ἀξιόλογα ἀμφοτέρω με βι-

βλιοθήκην καλὴν καὶ κατοίκους περὶ τὰς 8 χιλ. Ἕλληνας ὄλους. Πατρίς τοῦ κ. Νικοκλέους σοφοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ β' ἐν Ἀθήναις γυμνασίῳ καὶ ἄλλων πολλῶν.

Ἀνεκδοτόν τι ὑπάρχει περὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Κοζάνης ὅτι Μελέτιος τις ἐκ Θεσσαλονίκης προὐκίλευσε τὴν σύστασιν αὐτῆς ὡς ἀκολούθως. Οὗτος διετέλει ἄλλοτε ἱερεὺς παρὰ τῷ Ἁγίῳ Θεσσαλονίκης. Συγχισθεὶς δὲ μετ' αὐτοῦ, ἄγνωστον διὰ τίνας λόγους μετέβη εἰς Ρώμην, ἐνθα καὶ ἀσπασθεὶς τὸ δυτικὸν δόγμα ἐχειροτονήθη κατ' ἀρχὰς πρωτόπαπας Ρώμης κατόπι δὲ καὶ Καρδινάλιος ὡς πεπαιδευμένος καὶ ἐγκρατὴς τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Ἵστερον δὲ κολακεύσας αὐτὸν ἡ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὸν ἐπανήγαγεν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν θρήσκευμα χειροτονήσασα αὐτὸν καὶ μητροπολίτην Κοζάνης. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ γέννησις τῆς ἐπισκοπῆς. Ὁ δὲ Μελέτιος ἐξηκολούθει πάντοτε νὰ φέρῃ κατὰ τὸ Δυτικὸν ἔθος δακτύλιον ἀπέθικνε δ' ἐνταῦθα τὸ 1750, ὁ τάφος τοῦ ὁποίου σώζεται καὶ τὴν σήμερον ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας.

18. Τὰ Σέρβια πόλις ἀρχαία ἀπέχουσα τρεῖς περὶπου ὥρας τῆς Κοζάνης μεσημβρινῶς ὑφ' Ἑλλήνων κατοικουμένη μὲ σχολεῖον ἑλλ. καὶ ἀλληλοδιδασκατικόν.

Ἡ Βελβερδὸς κωμόπολις ἀπέναντι τῆς Σαριγκιὸλ ἐπαρχίας συνισταμένη ἐκ κωμῶν Ἑλληνικῶν ἔχουσα ὡσαύτως ἑλλ. σχολεῖον καὶ ἀλληλοδιδασκατικόν. (*)

Δ'. Χῶραι ἐνδότεραι πρὸς τὰ Βορειο-Δυτικά.

1. Ἰστίπ, οἱ ἀρχαῖοι Στόβοι, πατρίς τοῦ Ἰωάννου Στοβαίου, συγγραφέως ἀκμάσαντος περὶ τὴν δ'. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Παιονίας καὶ ἀποικία Ῥωμαίων. Σήμερον εἶναι κωμόπολις ἐκ Βουλγάρων καὶ Τούρκων συγκεκροτημένη, κοινῶς καὶ Σαρακίνο καλουμένη.

2-3 Κρηστάνια ἡ πάλαι Κρηστῶν, πόλις καὶ

(*) Παρελείψαμεν καὶ πολλὰς ἄλλας κωμοπόλεις τὰς μὲν Βουλγαρικὰς τὰς δὲ Ἑλληνικὰς, τὰς δὲ Τουρκικὰς ὡς ὅλους ἀσημάντους ἕνεκα τοῦ μικροῦ πληθυσμοῦ των. Καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἐπισημῶντι δὲ τούτῳ ἐκτεθέντων εὐκολον νὰ συμπεράνῃ τις κατὰ πόσον οἱ Ἰσχυρισμοὶ τῶν Βουλγάρων καὶ Σλάβων δὲν στηρίζονται ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἰσχυρισμοῦ των καὶ κατὰ πόσον διὰ τοῦτο αἱ ἀξιώσεις των δύνανται νὰ ἔλθωσι σημάσιαν! . . Ὑπολείπεται ἡμῖν καὶ τὸ τελευταῖον ἀκόμη τμήμα, ὅπου τέλος ἐλπίζεται νὰ εὐρωμεν τὰς ἀκτῖνας τοῦ Φωτοβόλου Βουλγαρισμοῦ! . . Προβαίνομεν.

αὐτὴ ἄλλοτε τῆς Παιονίας, σήμερον δὲ κωμόπολις κατοικουμένη ὑπὸ Βουλγάρων καὶ ὀλίγων Τούρκων. — Τὸ Τεκφεσί χωρίον Βουλγαρικὸν κείμενον ἐν τῇ θέσει πιθανῶς τῆς ἀρχαίας Ἀρτιγορείας παρὰ τὸν Ἀξιόν.

4. Τὰ Βελεσσά παρὰ Τούρκους Κιουπρουλί, εἶναι πόλις περιέχουσα κατοίκων 10—14 χιλ. καὶ κατοικουμένη ὑπὸ τῶν φανατικωτέρων Βουλγάρων καὶ Τούρκων. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ Βουλγαρικὸν σχολεῖον πρὸς θρίαμβον τῆς κλασικῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης ἰδρυθὲν καὶ συντηρούμενον διὰ πάσης θυσίας.

5. Τὸ Πρίλλαπον ἢ Περλεπές καὶ Δεμίρκαπι (Σιδηρᾶ-Πόρτα) κελούμενον εἶναι πολίχνην οἰκούμενον καὶ τοῦτο ὑπὸ Βουλγάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὄχι ὀλίγοι οἱ ἑλληνομάχοι, καὶ Τούρκων, κηκούργων τῶν πλείστων, μὲ ἑλλ. σχολεῖον καὶ ἀλληλοδιδασκατικόν. Διδάσκονται δὲ καὶ ἐνταῦθα στοιχεῖα Βουλγαρικῆς γλώσσης* καὶ κατόπιν θὰ ἔμβουν εἰς ἐνέργειαν οἱ Ὀμηροί, Πίνδαροι, Θουκυδίδαι, Εξνοφῶντες, Πλάτωνες κ.λ. κλασικοὶ Βούλγαροι πεζοὶ τε καὶ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι (sic) διὰ νὰ προκόψωσι καὶ προσδεύσωσι καὶ οἱ φτωχοὶ χριστιανοὶ οὗτοι. Εἶνε γνωστὴ διὰ τὴν κατ' ἔτος περὶ μεσοῦντα αὐγούστου γινομένην ἀξιόλογον ἐμπορικὴν πανήγυριν.

(Ἐπεταὶ ἡ συνέχεια.)

Ο Κ. ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΩΦ

ΚΑΙ ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ.

Κατὰ τὸ 1843 ἔτος ὁ κ. Μινωίδης Μηνᾶς ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ Ἄθωνι συλλογὴν ἀπελόγων, φέρουσαν τοῦ Γαβρύου τὸ ὄνομα. Τούτου τοῦ συγγραφέως, ὃν διὰ τὸ καθαρὸν καὶ χάριεν τῆς φράσεως παραβάλλουσι πρὸς τὸν Βίωνα καὶ τὸν Μόσχον, ἐγινώσκοντο ποιητικὰ τινὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα ὁ λεξικογράφος Σουΐδας διέσωσεν ἀπομνημονεύσας αὐτὰ ὡς μαρτυρίας. Ἦτον δῆλον ὅτι τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου ἐποίησεν ὁ Γαβρύας εἰς χοριαμβικὸν μέτρον ἄλλ' ἢ ἀπώλεια τοῦ πονήματος αὐτοῦ ἐγένετο πρόξενος ἐπαισθητῆς λύπης. Διὰ τοῦτο τὰ πανεπιστήμια καὶ οἱ θαυμασταὶ τῆς ἀρχαιότητος συνεκινήθησαν σφόδρα, ὅτε αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγειλαν ὅτι τὸ πόνημα, ὃ ὁ Ἔρασμος ἐπεσεκέθη τῷ 1506 ἐν Βονωνίᾳ, καὶ ὁ ματαίως ἐζητήετο ἐν ταῖς δημοσίαις καὶ ἡγεμονικαῖς βιβλιοθήκαις, ἀνεκαλύφθη ἤδη ἐντὸς τῶν σκητῶν τοῦ Ἁγίου